

Павле Николајевич Евдокимов

Нови човек

Данас више није реч о реформи структура и установа, већ једноставно о стварању новог човека, свемоћног господара своје судбине и историје, дубоко убеђеног у њихов смисао или бесмисао, с тим да и једно и друго преузима са истом мером. Тек у таквој напетости где човек доводи свој бунт до жеље да поправи самога себе истина Божија има прилику да се чује више него икад раније. Од њених сведока њени слушаоци изискују двоструки захтев: имати слуха за побуњеног човека и за његову трагичну самоћу да би се са њим отпочео један отворен дијалог и, с друге стране, истину треба приказати на његовом језику и на његовом нивоу. Тада ће реч Божија, еванђелска керијга (проповед), која се поново чује, свакако бити ефикаснија од било које апстракције ма којег система, посебно теолошког.

Научни позитивизам, егзистенцијализам, марксистички материјализам или једноставно здрав разум просечног човека, страствено трагају за новим човеком, вођом, ослободиоцем, који ће држати у својим рукама судбину света и који би имао кључне одговоре на питања *зашто и како* да човек живи. Позната је еванђелска изрека о слепоме: „Ако слеп води слепога обојица ће пасти у јаму”, ниже од човека. Треба, дакле, поштено преиспитати да ли су савремене тежње истински усмерене на превазилажења и куда оне воде.

1. НЕУСПЕХ АТЕИСТИЧКОГ ХУМАНИЗМА

Човечанство узето у својој емпиријској датости остало је неизмењено у току векова и опире се свакој наметнутој дисциплини. „Што се више мења, све више је исто”, каже француска пословица. Шта-више, опажа се опасно назадовање у правцу *SIMIUS SAPIENS-a*, „ученог мајмуна”, који се приближава са атомском бомбом у рукама: то је непредвиђен и посуновраћен антрополошки преображај. Ниचेов „разиграни бог” у опасности је да се ужасно досађује у тој ре-

* Наставак из књиге Павла Евдокимова, „Луда” љубав Божија. Превела Јелисавета Вујковић.

гресивној еволуцији у правцу *Homo stupidus*-а доктринара. Видовити философ Берџајев непобитно је тврдио да су Бог и његово дете — човек — узајамно условљени. „Тамо где нема Бога, нема ни човека“, такав је биланс религије сведене на човека.

Човек је одувек био подвојен, раздиран својим страстима, непомирен својом судбином, јер је неспособан да осмисли своју смрт. Псалмопевцу је то јасно (Пс. 8,5) и зато се он чуди да се Неко сећа таквог једног јадног створења. Треће не постоји. Изван тога Божанског Неко, Хајдегер види трагичну самоћу утонулог у бриге и смрт: *Sein zum Tode*, „биће за смрт“. Зато, према Хајдегеру, чим човек пређе своју меру, он постаје само „немоћан бог“.

Упркос покушају идеолога хегелијанског и марксистичког погледа на свет да у историји предвиде један период у коме ће се појавити нови човек, феноменологија и егзистенцијализам су издржали сумњу у таквог човека и описују га као сломљено биће, које живи у „разореном свету“. Тако, безброј човекових сићушних открића онемогућавају му да изгради једну лествицу вредности и да сагледа смисао свега. Изванредно потрошачко богатство попраћено је запањујућим сиромаштвом моралног и религиозног осећаја. На врхунцу свога богатства човек више не зна како да се држи и понаша. Као неко дете претрпано поклонима, савремени човек ухваћен је у замку ствари, он је поседнут оним што поседује. Али управо због тог изобиља човек постаје све мање везан за ствари. Као и његова кола, ни један предмет није намењен да траје, него да се замени бољим. Ништа више није трајно. Онда се поставља питање: чему ће ми сва ова добра, шта да радим с њима? Узнемирен, забринут, човек се пита, — чак и такав атеист као што је Марло-Понти, који каже: Човек је осуђен да трага за смислом“, — што значи да га његово људско достојанство гони да изналази нову визију света, увек нову јер је човек у целости мисао.

2. ЕВАНЂЕЛСКА ПОРУКА

Да би се дао одговор на питање које поставља свет, само расуђивање није довољно. Потребно је апеловати на чин вере, на „обнову ума у Христу“ (1 Кор. 2,16), о којој говори апостол Павле. Сукоби између секуларизованих идеологија, између самих људи неизбежни су. Тада се позива трећи учесник у дијалогу: Дух Утешитељ и Бранитељ, да би човек видео себе „у својој ограничености“ очима Божијим, „очима голубице“, као што каже свети Григорије Нисијски.

Еванђеље изричито говори: „Ја, Светлост, дођох на свет, да ни један који верује у мене не остаје у тами“ (Јов. 12,46), и мада Христос напушта овај свет, Он оставља своју Реч у самом срцу историје (Јов. 12,48). Та животворна реч није никаква статична доктрина, него живи простор Присутности Божије. Зато је сваки сведок Еванђеља пре свега *присутан* и *садашњи*, он је у дослуху са видљивим светом, али га он тумачи у светлости невидљивога света и тако доприноси да се Божја Замисао о историји у крајњој тачки састане са свима оправданим тежњама савременог хуманизма.

Тај Божански Сведок обраћа се свим људима, говорећи: „Царство Божије је унутра у вама”, Бог је присутан у свим светским збивањима, али ви то не знате и не видите. Он позива људе и хвата их у самој сировости њиховог тренутка. Он указује на савременост Исуса Христа са човеком свих епоха. Управо, из дубине хуманизма и његових вредности говори Бог људима 20. века.

Сва гениалност Тејар де Шарден-а је у томе да приказује историју космоса као еволуцију која води ка човеку. Заиста, ако човек више није у астрономском средишту васионе, он је, свакако, на њеном врху, јер човек је космичка еволуција која је постала свесна сама себе. Ако време Старога Завета води ка Месији, после Педесетнице, новозаветно време Цркве усмерено је ка последњим догађајима Другог Христовог доласка и носи човека ка његовом савршенству у виду *новог створења*, али сада заиста *новог*, јер сам Бог постаје нови Човек — „*ево Човека!*” — Он је апсолутни Човек и сви иду за Њим.

Овде није реч о томе да се стари човек само „закрпи” и „оправи”. Спољашњи стари човек се распада, али се унутрашњи (нови) обнавља сваки дан” (2. Кор. 4,16), каже свети Павле. Преображај у другом рођењу (крштењу) је коренит: „Човече, не заборави шта си! Уважавај своје царско достојанство”, узвикује свети Григорије Нисијски. „Шта је човек?”, пита ап. Павле. „Учинио си га мало мањим од анђела, славом и части венчао си га... Све си покорио под ноге његове” (Јевр. 2, 7—8). Према светоотачкој мисли, налик на Христово троструко достојанство, човек је цар, свештеник и пророк: „Цар по владању над својим страстима, свештеник по приношењу свога тела на жртву, пророк, јер познаје велике тајне.” Еванђеље, као велика повеља, радосно благовести: „старо прође, гле, ново постаде”, јер „ако је ко у Христу, нова је твар” (2 Кор. 5,17). Од тада „у Христу Исусу нити што помаже обрезање ни необрезање него нова твар” (Гал. 6,15). Затим се Свето Писмо завршава овим сведочењем самога Бога: „Ево, све ново творим” (Откривење 21,5).

По узвишености својих исповедника и својих мученика, хришћанство је месијанско, револуционарно, експлозивно. Еванђеље позива на употребу силе којом се осваја Царство Божије и мења стари облик света у најновији, незастариви свет есхатологије.

3. СВЕТОСТ, НОВА ЧОВЕКОВА ДИМЕНЗИЈА

Ново створење, нови човек, то су синоними светости. „Сви сте ви позвани да будете свети”, каже свети Павле. Со земље и светлост свету, светитељи су постављени као светионица и вође човечанства. Ови сведоци, час у блеску, час у сенци и прикривени, потпуно преузимају историју на себе. „Рањени пријатељи Женика-Христа”, мученици су „класови пшенице које су цареви жнели, а Господ их унео у житнице Свога Царства”. Мученицима на смену долазе светитељи и обасјавају свет. Али Еванђеље позива сваког човека, и зато апостол Павле сваког верника назива „светим”.

Ако је од времена Оваплоћења Црква, према Оригену, испуњена Светом Тројицом, од времена Педесетнице она је испуњена светитељима. У богослужењу на празник Свих светих нестају све преграде: „Величам све пријатеље Господа мога, и ко жели ово, нека се придружи свима“. Позивница је упућена сваком човеку, „облак сведока долази нам у сусрет“, каже св. Јован Златоусти, да би објавио позив целом свету.

Светост је основно обележје Цркве: она је *Једина света* и та Заједница светих одражава светост Божију: „Твоја светлост, Христе, сија на лицима светих Твојих“. Али шта значи светост? Ако све речи служе за обележавање ствари овога света, онда се светост не односи ни на шта људско. Светост је својствена само Богу. „Име му је Свети“, вели пророк Исаија. (Ис. 57,15). Божанска мудрост, моћ и сама љубав имају нешто слично у људском животу, док је светост превасходно нешто „сасвим друкчије“. „Гоподе, једини си ти Светац“ (Откр. 15,4). У исто време Божија заповест је веома јасна: „Будите свети као што сам Ја свети“; пошто је Он једини свети, Бог нас уздиже да постанемо овеци добијајући део Његове светиње (Јевр. 12,10).

Завршно дело Божије љубави у овоме је: „Више вас не називам слугама, него вас назвах пријатељима“ (Јов. 15,15). То је сама суштина Новог Завета. Привучен Божанским магнетом, човек је постављен у орбиту Бесконачности Божије. Бог вади човека из овога света и поново га враћа у свет као светитеља, чинећи га сасудом богојављења и извором освећења за космос.

По својој етимолошкој значењу „светост“ на јеврејском указује на одвајање, на изузимање, на потпуну припадност Богу, на залику коју Бог чува и намењује за тачно одређен позив у свету. Исаијино виђење Светости Божије улива свештени трепет и указује на безкрајно растојање између трансцендентне светости Божије и „праха и пепела“ људског (Пост. 18,27). У тајни свога Оваплоћења Бог превазилази своју сопствену трансцендентност и његова обожена људска природа постаје „јединосупштна“, „исте супштине“ са човеком, постаје иманентна, доступна човеку, она га ставља у своју „близину огњену“.

У Старом Завету, теофаније (богојављања) збивале су се само на ретким местима где се Бог откривао у Својој муњевитој јављању; то су била „света места“, као што је „купина несагорива“ (Изл. 3,2). Али од Педесетнице, свет у својој целини поверен је светитељима да би се огањ којим кори она „купина несагорива“ проширио на цео космос: „Јер цела земља је Моја“, говори Бог. Некада је човек слушао упозорење: „Изуј обућу своју с ногу својих, јер је место где стојиш света земља“ (Изл. 3,5); један делић овога света је освећен, јер га се дотакла божанска светост. Једна врло стара иконографска композиција о светом Јовану Крститељу означава прелазак на нови поредак у космосу: икона приказује Претечу како гази по земљи упрљаној грехом, али тамо где он крочи земља под његовим стопама претвара се у рај. Икона хоће да каже: „Земљо, постани наново чиста, јер ноге које те газе јесу свете“.

Светац, нови човек, одскаче од обичног, од старог, и његов нов лик представља за просечне људе саблазан и лудост. За практичног

човека светац је просто некористан човек, чему би он још могао да служи? Управо та његова „некорисност” или, тачније, та његова отвореност ка Трансцендентном поставља заборавном свету питање: бити или не бити. Светац, чак и онај најјусамљенији и најскривенији, „одевен простором и голотињом”, на својим slabим плећима носи терет целог света, таму греха, и он штити свет од Божанске правде. Неки пустињак изговара своју последњу предсмртну молитву као завршну реч свога служења људима: „Нека сви буду спасени, нека сва земља буде спасена”... Пошто су били у „заједници греха”, свеци вуку све грешнике ка „заједници светих”.

Невернике не саблажњавају свети људи, него их збуњује то што сваки хришћанин није светац. Добро је рекао Леон Блоа: „Постоји само једна једина туга: не бити светитељ”. А Пеги је говорио: „Некада су били потребни светитељи и светитељке сваке врсте, а данас било би потребна још једна нова врста”. Симона Вајл је још снажније изразила ову потребу за новим свецима необичне врсте: „Данашњем човечанству потребни су нови свеци, свеци који би били генијални”.

4. СВЕДОК

Да би се схватила ова потреба за необичним свецима ваља подсетити на Христове речи које су забележене у Еванђељу по Јовану (13,20). Христос је напустио овај свет, али је оставио своју Цркву, Он оставља свог „изасланика” који преузима и наставља Његово дело спасења. Препуне су дубоког смисла Христове речи: „Онај ко прима онога кога Ја послах — Мене прима, и онај који Мене прима, прима Онога који Мене посла”. Из овога се види да судбина света, његово спасење или пропаст зависи од става Цркве, што значи од става свакога хришћанина. Ако свет прима једнога од нас, он тада ступа у заједницу са Оним који шаље нас. Ова изрека изазива дрхтање. Јер она нас позива да будемо великани духа, да будемо пажљиво присутни сваком човеку еда би нас примио свет. Схватимо ли шта је учинио свети Павле одричући се сопственог спасења само да би његов народ био спасен? Да ли су наше сведочење, наша светост, та љубав која спасава?

Христос тражи од својих ученика, од својих пријатеља да велика буде њихова радост, а разлоге за њу треба тражити изван човека, управо у самој потребној чињеници да Бог постоји (Јов. 14,28). Јер у тој чистој радости несебичне љубави, принесене у целости и без остатка, лежи спасење света и горепоменути позив добија своју нову дубину. Није то прагматизам и оно утилитаристичко „ја те волим и зато те спасавам”, већ очишћени подвиг: „ја те спасавам јер те волим”. Тако се наш геније позива да изнађе начин или уметност како да буде прихваћен, схваћен и примљен од света. Свети Павле је то открио рекавши: „А не живим више ја, него живи у мени Христос” (Гал. 2,20). Није више довољно само проповедати, часовник историје откуцава тренутак када више није довољно само говорити о Христу, него треба *постати Христос*, треба лично ми да будемо место за Његово присуство и Његову реч.

5. ДАНАШЊИ СВЕТАЦ

Светина увек тражи „знаке и чудеса“, али Господ вели: „Неће се дати роду овоме знак“. Данашњи светац је човек као и сваки други, али он лично целим својим бићем поставља свету питање бити или не бити. То је лепо рекао Таубер: „Једни постају мученици падајући од мача, други бивају овенчани мучеништвом изнутра“, невидљиво. А неки, по цену свога живота, сведоче данас, и њихово сведочанство је у ћутању које говори. Има и таквих који су позвани да јавно иступају против јавнога мњења, против моде и против страшне равнодушности гомиле. Кјеркегор је говорио: прва проповед једног свештеника требало би да је и последња, да изазове толику саблазан да друштво „здрaво-мислећих“ мора одмах таквог проповедника ставити на оптуженичку клупу. Потребни су свеци који умеју да узнемире духове, свеци који ваплоте у себи „лудост“ Божију, да би на тај начин учинили очигледном глупост оних савремених космонаута који, на пример, траже Бога и ангеле међу галаксијама.

Нови човек није ни надчовек, ни чудотворац. Он је без икакве „легенде“. Међутим, он је више од легенде. Он је стваран, јер је сведок Царства Божијега које већ у њему блиста. Ипак, опомена из Еванђеља стоји: „Који има уши да чује нека чује!“ Насупрот бучној слави филмских звезда и циновским портретима државника којима се свуда кади, светац је скроман човек, налик на све остале, али његов поглед, његова реч и његова дела „преносе на небо“ све бриге људске, а на Земљу осмех Оца небеског.

6. СВЕТАЦ И ПРИРОДА ОВОГА СВЕТА

Хришћани „прослављају Бога и у телесима својим“ (1 Кор. 6,11—20), вели свети Павле. „Ако дакле једете, ако ли пијете, ако ли друго шта чините, све у славу Божију чините“ (1 Кор. 10,31). Постоји, дакле, потпуно нови начин, рекло би се, „еванђелски стил“ обављања чак и оних најобичнијих свакодневних послова. Сељак у своме пољу, научник који изучава структуру атома, њихово понашање и њихове очи очишћени су молитвом, па је и материја коју они додирују такође „нова твар“, и то нова услед човековог новог става према њој, јер „сва твар уздише и тугује чекајући посинење и избављење“ (Рим. 8,18—23). То цела природа очекује у стрепњи као поглед уперен ка небесима, или „као што су очи слугама упрте у руку господара њихових“ (Пс. 123,2). То нису смртне муке већ порођајни болови.

Христос је срушио три препреде: стару природу, грех, смрт; Он је претворио препреку у прелаз, у Пасху. „Он је претворио смрт у спавање са ишчекивањем и Он је пробудио живе“. Природне стихије задржавају свој изглед, али светац прекида њихово бескорисно понављање и усмерава их према крајњем циљу који је Бог одредио сваком свом створењу. Библијска прича изванредан је путоказ ка овом новом Божијем свету: сејач доноси мирис добре узоране земље, жена ставља квасац у тесто, на другом месту то је зрно пшенице, лоза, смоквино дрво. Опипљиво вештаство говори о најдубљим тајнама Божије творевине. У литургији се употребљавају ствари од овога

света и оне кроз њу остварују своје врхунско назначење. Литургијом се изводи чин супротан профанацији и вулгаризацији и то у самом битију овога света. Литургија „пробија“ тамну непрозирност овога света продором духовних сила са онога света и показује да све стреми свом довршењу у Литургији. Земља ће примити Тело Господње и камен ће покрити тајну Његовога Гроба пре него што ће га ангели уклонити испред жена мироносица; дрво Крста надовезује се на рајско Дрво живота; светлост увек подсећа на ону нестворену са Преображенога Господа; пшеница и лоза стреме ка евхаристијском освећењу „за исцелење душе и тела“; маслина пружа уље за помазање и вода тече у крстионице ради „омивања“, ради препороднога купања за живот вечни. Све се позива на Оваплоћење и све налази свој увир у Господу. Литургија обухвата у себи све најосновније делатности живота: пити, јести, прати се, говорити, деловати, причестити се, живети и најзад умрети у очекивању васкрсења. Литургија им даје смисао и праву намену: да буду саставни делови космичкога Храма славе Божије. Псалми описују једну врсту свештене игре где „планине скачу као овнови и хумови као јагањци“, што открива тајну жељу свега живог да пева своме Творцу.

Свети Амвросије Милански упозорава своје оглашене да не презиру свете тајне под изговором да се у њима употребљава обична материја. Јер Божије радње нису видљиве, него „видљиво означене“. За Свете Оце, Црква је тај нови рај где Свети Дух васпоставља „дрвеће живота“ — свете тајне, — и где је поново на тајанствен начин установљено царовање светих над космосом. У тим свецима, стара природа досеже до прага свог ослобођења и, оплођена Духом, она се спрема на своје тајно клијање, на зачеће „нове земље“ Царства Божијег, као што је већ зачала у утроби Деве-мајке природу Другог Адама — Христа.

7. СВЕТАЦ И ЉУДИ

Према учењу Светих Отаца монаси су једноставно они људи који спасење света узимају озбиљно, они који иду до краја своје вере знајући да је вера у стању да и планине премешта, како каже Еванђеље. Али, по њиховом мишљењу сваки верник може да постане „монах у срцу“ и да исто тако остварује монашке завете у посебним условима свог живота, било да је жењен или нежењен. Онда је већ само његово постојање, његово усамљено али пуно присуство, изазов конформизму срећеног света, сведочанство које спасава човека од осредњости и сивица свакодневнице. Истински верник делује попут Божијег осмеха, то је дах свежег ваздуха у једној учмалој средини, коју стварају фанатични доктринари.

Нови човек, то је, пре свега, човек молитве, литургијско биће: човек „Трисветога“, човек који свој живот заснива на речима псалмопевца: „Певам Богу мом докле год постојим“. Недавно је руски епископат позвао вернике да услед недостатка редовног литургијског живота постану живи храм да би се литургија наставила у њиховом свакодневном животу, да од свога живота начине литургију, да људима без вере покажу један литургијски осмех, да ослушкују тишину

Речи Божије, да би је учинили моћнијом од сваке извитоперене речитости.

Такво литургијско присуство освећује сваки делић овога света, доприноси истинском миру о којем говори Еванђеље. Молитва тога новог човека благотворно делује на дан који свиће, на земљу и њене плодове, на напоре научника и на рад свакога човека. У огромној катедрали Божијег свемира, човек, свештеник својим животом, радник или научник, све људско претвара у принос Богу, у песму, у хвалоспев... Има једна потресна молитва поникла у време гоњења која кружи међу вернима и која се зове „Утеха Утешитељу”. Она гласи: „Опрости нам свима, благослови све нас, разбојнике и самарјане, оне који падају на путу и свештенике који пролазе мимо њих не заустављајући се, све наше ближње — целате и жртве, оне који проклињу и оне који су проклињани, оне који се буне против Тебе и оне који падају ничице пред Твојом љубављу. Прими све нас, Оче Свети и Праведни.”

Свети оци уче да је сваки верник „апостолски човек” на свој начин. То је човек у чијој вери одјекују завршне речи Марковог Еванђеља: Узимаће змије у руке... на болеснике метаће руке и оздрављаће, исцељују сваку болест... и васкрсавају мртве”, ако је таква воља Божија (Мк. 16, 17—18). Нека верник живи своју веру једноставно, али у потпуности, и нека стоји на њој непоколебиво! Да, треба то рећи опет и опет, ово звање није израз некаквог мистичког романтизма, него послушност најјаснијем и најтрезвенијем смислу Еванђеља. А није реч о великим овецима, о посебно изабраним. Све ове ствари као велика чудеса налазе се на домаку наше вере, и Божји позив чија се сила јавља у нашој немоћи, упућен је свима нама. Постати нови човек то зависи од непосредне и постојане одлуке нашег духа, наше вере која просто и скрушено каже Богу да и радосно следи Христа: тада је све могуће и збивају се чуда.

То је став прибраног и смерног ћутања, али исто тако и пламеног умилења. Строги испосници као што су свети Исаак Сиријански и свети Јован Лествичник говорили су да Бога треба волети као што се воли свој вереник. Кјеркетор је говорио да „Библију треба читати као што младић чита писмо своје вољене, она је написана за мене”. Онда је природно да се човек заљуби у целу творевину Божију и да у привидном бесмислу историје он одгонетне смисао Божији; природно је да човек сам постане оветлост, откривење, пророчанство.

Задивљен постојањем Бога, нови човек такође је помало луд оном „лудошћу” о којој говори свети Павле, и то је онај запањиви хумор „Христа ради лудих”, који једини може да разбије досадну озбиљност доктринара. Као што је забележио Достојевски, човечанство неће пропасти од ратова, него од досаде и из једног зева великог колико цео свет изићи ће ћаво...

Затим, нови човек је онај кога вера ослобађа „великог страха 20. века”, страха од бомбе, страха од рака, страха од смрти. То је човек чија је вера на изванредан начин непрекидно прожета љубављу према целој свету, и он је спреман да иде за Господом и у сам пакао. Бог држи у тајности своју сопствену логику, која, мада не противречи Правди, додаје овде нову димензију, и не треба завири-

вати у последњу тајну Његовог милосрђа. Бити нови човек значи бити онај који васцелим својим животом, оним што је већ у њему присутно, најављује Онога који долази. То је, такође, човек који је, према речима св. Григорија Нисијског, пун „трезвеног пијанства“ и сваком пролазнику довикује: „Дођи и пиј!“ То је онај који са светим Јованом Лествичником пева: „Твоја љубав ранила је душу моју, а моје срце не подноси пламен Твој, ја приступавам певајући Тебе . . .“

Хришћанство је религија вечно новог, и зато је оно експлозивно . . . Икона свих савршенстава, Исус Христос је једини врховни Епископ, а он је такође и једини врховни лаик, превасходни Нови Човек, Светац. Зато Његова првосвештеничка молитва носи у себи жељу свих светих: Прослављати Тројицу Свету једним срцем и једнодушно, сабравши све људе око једне једине Евхаристијске Чаше. Божије човекољубље очекује од нас да поделимо ту нашу радост која није више само од овога света, јер она отвара Гозбу Царства Небескога. У средишту овоземаљског постојања могућ је сусрет лице у лице са Оним који већ долази, и човек најзад постаје у себи онакав какав ће бити, после промене, у вечности божанској. Стигав до жељеног циља, он може само изрећи ону духовну реч Евагрија Понтика којом је описан нови човек, „човек Осмога дана“:

„Он је одвојен од свега и сједињен са свима;
Бестрастан, а сматра себе за сметиште света.
Обожен, а сматра себе за сметиште света.
Изнад свега он је блажен,
Божански блажен . . .“¹⁾

¹ I Hausherr, Les leçons d'un contemplatif. Le Traité d'oraison d'Evagre le Pontique, Paris 1960, p. 187.